
A T L A N T I S

DŽIHÁD

M I L O Š M E N D E L

*ISLÁMSKÉ
KONCEPCE
ŠÍŘENÍ
VÍRY*

ATLANTIS

Recenzoval:
Prof. Jerzy Zdanowski
Polská akademie věd, Varšava

Na první straně obálky je reprodukce z atlasu slavného tuniského geografa Ahmada aš-Šarfího (16. století), na níž je znázorněna ústřední islámská svatyně Ka'ba jako duchovní střed vesmíru. Po obvodu kruhu jsou v arabštině zaznamenána hlavní střediska tehdy známé světové civilizace.

V záhlaví jednotlivých kapitol jsou jména Boha, proroka Muhammada, imáma Alího, náboženské formule bismilláh ar-rahmán ar-rahím (ve jménu Boha milosrdného, slitovného) a části koránského textu provedené v různých kaligrafických úpravách arabského písma.

Předmluva k druhému vydání/ 9

Úvod/ 15

I/ POJETÍ DŽIHÁDU V KLASICKÉM ISLÁMU

ad-Dunjá wa al-Áchira

Islámská kosmologie — základní východisko/ 23

aš-Šarí'a

Pravidla lidského konání/ 27

al-Džihád

Základní vymezení pojmu/ 32

al-Džihád bi's-sajf

Džihád jako válka za Boha/ 36

Muhammadun — rasúlu'lláh

Posel Boží a duchovní aspekty džihádu/ 39

al-Mudžáhid

Bojovník na cestě Boží/ 43

al-Hukm wa al-farída

Právní kvalifikace džihádu/ 50

Dár al-islám wa dár al-harb

Příbytek islámu a příbytek války/ 57

Amánu ahl al-kitáb

Bezpečnost jinověrců za války/ 60

ad-Da'wa al-islámíja

Islámská výzva/ 66

Kawá'id al-kitál

Pravidla vedení boje/ 72

al-Asrá wa ghanímat al-džihád

Váleční zajatci a kořist/ 77

as-Sulh

Dočasné ukončení džihádu/ 80

II/ DŽIHÁD NA CESTÁCH DĚJINAMI

al-Bid'a fi'l-džihád

Boj za Boha pod nánosy staletí/ 87

al-Murtaddún

Džihád proti vnitřnímu nepříteli?/ 91

Isná ašaríja

Džihád a š'ra dvanácti imámů/ 94

Lá hukma illá li'lláh

Trvalý džihád v pojetí cháridžovců/ 97

ad-Da'wa al-ismá'ilíja

Fátimovský „džihád“ proti křížákům/ 99

al-Murábitún

Džihád proti křesťanské reconquistě/ 107

Ibn Rušd

O džihádu s arabským filozofem/ 115

Ahmad Ibn Tajmíja

Solitér v moři úpadku a modlářství/ 119

III/ DŽIHÁD V PROUDU ISLÁMSKÉHO REFORMISMU**al-Džihád, al-Hidžra, al-Mahdí**

Islámská doktrína ve víru moderní doby/ 133

Muhammad Ibn Abdulwahháb

Džihád v beduínském pojetí wahhábovců/ 139

Šáh Walíjulláh

Od indického sufismu k džihádu mečem/ 156

Šajch Abdulkádir

Duchovní vůdce alžírského džihádu/ 167

Muhammad Ahmad al-Mahdí

Súdánský mesiáš v plátěné kutně/ 177

Taríkate Muhammadí

Proměny džihádu v koloniální Indii/ 187

Mírzá Ghulám Ahmad

Prorokovo vtělení a nový džihád/ 198

al-Fatwá 1914

Osmanský džihád a první světová válka/ 206

Muhammad Rašíd Ridá

Džihád jako dilema egyptského reformismu/ 210

Hasan al-Banná

Na cestě Boží kolem pyramid/ 215

IV/ DŽIHÁD NAŠÍ DOBY**al-Džihád wa ma'árik fikríja**

„Ideové boje“ o soudobé pojetí džihádu/ 227

an-Nizám al-islámí

Islámský řád — svět zbavený bezpráví/ 232

Šajch Mahmúd Šaltút

Muhammad nebyl Bohem vybrán, aby bojoval!/ 241

Bajna al-džihád ad-dá'im wa al-istišhád al-fardi

Mezi permanentním džihádem a mučednickou
sebevraždou/ 249

Seznam koránských veršů vztahujících se k džihádu/ 271

Poznámky/ 284

Použité prameny a literatura/ 332

Rejstřík vybraných jmen a pojmů/ 347

V roce 1997 vydalo brněnské nakladatelství Atlantis knihu, jejímž ústředním tématem byl termín *džihád*. To slovo už tehdy znal u nás leckdo ze sdělovacích prostředků, ale málokdo se hlouběji zamýšlel nad jeho skutečným obsahem, neboť z médií se většinou dozvídal jen kusé a z kontextů vytržené agenturní zprávy o „svaté válce“, k níž vyzývají nezodpovědní islámští radikálové, aby si vyřídili účty se západním světem nebo vlastními „zrádčovskými“ režimy. Výraz se tak spontánně zařadil do seznamu obsahově stále prázdnějších pojmů a floskulí a jedině, co si člověk při vyslovení tohoto magicky znějícího slova mohl vybavit, byl přízrak nevyzpytatelného a brutálního „orientálního“ násilí a tmářství.

Po relativním úspěchu prvního vydání a s odstupem dvanácti let mne Atlantis oslovil s tím, že druhé vydání knihy by bylo užitečným počinem. Nabídku jsem uvítal především proto, že od poloviny devadesátých let 20. století se v mezinárodní politice i aktuálním vývoji mnoha států Asie a Afriky odehrála celá řada dramatických procesů a událostí, v nichž obecně islámské náboženství a v užším smyslu také džihád sehrály významnou úlohu ideologického rámce. Proto rozhodně považuji za užitečné nabídnout českému zájemci o islám a jeho postavení v dnešním globalizovaném světě nový soubor informací v podobě podstatně rozšířené monografie o dějinách termínu džihád.

Když jsem druhé vydání připravoval, nešlo mi primárně o reakci odborníka na sílící nevraživou antiislámskou atmosféru, kterou šíří někteří novináři, intelektuálové a politici. Nechtěl jsem ani zabřednout do neplodné polemiky s pracovníky různých občanských institutů a zaručeně nezávislých „think-tanků“, jejichž výroky a spisky se převážně snaží vyjít vstříc aktuální politické poptávce. A už vůbec mi nešlo o to, jak co nejučinněji vyvrátit ideologicky motivované

nesmysly, které se řinou z programově islamofóbních webových portálů. Islám už je plnohodnotné české téma a vyjadřovat se k jeho aktuálnímu souvislostem už nemůže být výsadou jen „elitářských orientalistů“ (sic!), mezi něž se ovšem rád hlásím. Vyjádřit se k islámu dnes cítí potřebu opravdu každý — asi tak, jako se vyjadřujeme k poslednímu výkonu fotbalového výběru nebo soukromému životu českých „celebrit“. Odborníkům z řad orientalistů, historiků, religionistů, skutečných politologů, poctivých politických analytiků a seriózních novinářů pak nezbývá než se nenechat strhnout proudem prostřednosti a tendenčnosti, nevyčerpávat se zbytečnými debatami s těmi, kteří už předem vědí, jak je to doopravdy, a raději sázet na upřímný zájem té části veřejnosti, které nestačí schematická kliše s příměsí hororu a senzace, nýbrž která vyžaduje hlubší a věcná vysvětlení opřená o solidní studium pramenů a literatury. Oslovit právě tuto část české veřejnosti je i mou ambicí.

Smyslem druhého vydání Džihádu budiž tedy upřímná snaha zpřístupnit zainteresované české veřejnosti relativně ucelené množství informací o dějinných, náboženských, případně ideologických souvislostech termínu džihád, který — jsa proceděn sítem českých sdělovacích prostředků a intelektuálních fabulí — často vstupuje do domácností českých občanů. Pro toho, kdo chce znát víc než jen fascinující zprávy, z nichž — obrazně řečeno — kape krev a mrazí v zádech, kdo se nechce nechat zmást lacinými a chytlavými předpověďmi o tom, že do 20–30 let ovládnou naši humánní a demokratickou Evropu muslimští radikálové, právě pro takového čtenáře je moje kniha určena.

Její první vydání v roce 1997 bylo poznamenáno obecně zavedenou domněnkou, že džihád sice byl a zůstává jedním z klíčových termínů islámské věrouky a práva, ale že je třeba ho vnímat jako termín spíše historický, jehož aktuální využití v soudobé ideologii a politice vyznívá zcela archaicky, anomálně a naší kultuře až příliš vzdáleně. Kromě toho jak já jako autor, tak samo nakladatelství jsme tehdy „brali ohled“ na širší čtenářskou veřejnost, pokud jde o širší problematiku a zařazení parametrů vědecké práce, mezi něž bezpochyby patří kvalitní poznámkový aparát. To se s odstupem času ukázalo jako lichá obava.

Dnes, o dvanáct let později, je situace poněkud odlišná. Především se ukázalo, že aktuálně politických událostí, jejichž aktéři se pojmem džihád cílevědomě zaštiťují, výrazně přibýlo. Kromě toho je zjevné, že v českém politickém a intelektuálním diskurzu po období

jistého zklidnění opět zřetelně převládá trend k iracionální islamofobii, ba dokonce hysterii, jež v některých případech nabyla až groteskních rozměrů.

Druhé vydání reflektuje ony změny posledního tuctu let — nikoliv ovšem prostým výčtem nejnovějších událostí s podtextem džihádové argumentace, ani polemikou s islamofoby, nýbrž doplněním tří nových kapitol o významných osobnostech, které svým učením o džihádu a politické povaze islámu zásadním způsobem ovlivnily soudobý islámský diskurz. Proto jsem nově zařadil kapitolu o významném radikálním mysliteli Ahmadu Ibn Tajmíjovi ze 13.–14. století, jehož nekonformní koncepce džihádu o více než čtyři století později zásadně poznamenala učení Muhammada Ibn Abdulwahhába a příští generace stoupců tzv. (neo)wahhábismu — rozvolněného souboru pouček a reformistických tezí, jimiž se ve 20. století inspirovali klasikové islámského fundamentalismu a dodnes je ve značně zředěné podobě papouškují protagonisté jakéhosi islámského anarchismu, kteří jednorázovým násilným činem chtějí změnit svět. Třetí výrazná osobnost, která obohatí druhé vydání, je indický muslimský myslitel z 18. století, jménem Šáh Walíjulláh Dihlaví, který svým reformovaným aktivistickým výkladem džihádu rovněž ovlivnil budoucí generace stoupců islámské emancipace a antikoloniálního odporu na indickém subkontinentu a v jižní Asii vůbec.

Druhé vydání by se bylo dalo rozšiřovat „donekonečna“ o další konkrétní příklady využití džihádu a profily jeho kazatelů a dalších protagonistů duchovní obrody islámu. Výklad by se tak byl obohatil o další konkrétní historické kontexty, jakými byly například fulbské džihády a jejich představitelé v saharské oblasti Afriky v 18. a 19. století, džihádová hnutí Čečenů a jiných etnik na Kavkazu proti kolonizaci této oblasti carským Ruskem nebo další povstání a reformační hnutí pod hesly džihádu v Britské Indii a muslimských částech jihovýchodní Asie také v 19. století. Tyto příklady by však už nepřinesly kvalitativně odlišné pohledy a interpretace tamějších muslimských lidových kazatelů a učenců a pro účely této knihy jejich zařazení není nezbytné.

Přiznávám, že můj výklad v prvním vydání knihy končí jaksi „do ztracena“ — v Egyptě padesátých až osmdesátých let 20. století, kde se tehdy na téma džihádu odehrávaly asi nejhodnotnější teologicko-právní diskuse a kde byl džihád zároveň nejintenzivněji využit jako mobilizační ideový stimul v zájmu různých opozičních

hnutí i krátkodechých podvratných struktur. Druhé vydání by však nebylo správné zakončit povrchním vylíčením poměrů v jedné, byť velmi důležité, islámské zemi bez náležitě, třebaže jen obecně načrtnuté reflexe toho, co se kolem problematiky džihádu děje dnes, bez alespoň letmé charakteristiky akčních programů a pamfletů těch muslimských aktivistů, kteří pojetí džihádu ovlivnili zhruba v posledních dvou dekadách. Je to nezbytné už z toho důvodu, že po rozpadu bipolárního rozdělení světa na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století se politicky a ideově rozvolnil i prostor, který jsme zvyklí nazývat islámským světem. Zároveň se džihád výrazně internacionalizoval, což je fenomén, který tu dříve nebyl. V mnoha oblastech světa došlo v reakci na události ve východní a střední Evropě k netušeným projevům etnické i náboženské emancipace — od někdejší Jugoslávie až po Sumatru nebo Filipíny, od Tádžikistánu po Somálsko. Byli jsme svědky jedné „občanské“ války za druhou, rozpadaly se celé zavedené státní útvary, pojmy jako národ nebo vlast zeslábly ve prospěch klanových, kmenových nebo náboženských identit. Na těchto vlnách vnitropolitických i mezistátních krizí se mnohdy vznášela náboženská rétorika, v níž termíny jako džihád nebo šarí'a patřily k těm nejčastějším. Účelové využití náboženského pojmosloví v procesu prosazování nových politických identit a lokálních i vesmírných ideových představ cestou neplodného teroru se už koncem druhého tisíciletí stalo průvodním rysem vývoje v mnoha částech světa.

A pak přišlo 11. září roku 2001, kdy na východním pobřeží Spojených států udeřilo sebevražedné komando patřící k nadnárodní radikálně islámské struktuře al-Ká'ida. Džihád, termín již zcela zbavený svého původního sémantického významu, v pojetí Usámy Ibn Ládina, Ajmana az-Zawáhirího a dalších samozvaných „obnovitelů mravního řádu“ zdegeneroval v synonymum pro pouhé bezduché násilí či sebevražedný atentát. Do soudobého islámského diskurzu však vnesl nový rozměr, protože se znovu stal předmětem vášnivých reinterpretací a polemik — tentokrát již nejen v klasických médiích, nýbrž i na internetu. Proto jsem na závěr knihy zařadil kapitolu nazvanou Mezi permanentním džihádem a mučednickou sebevraždou, která vypovídá o posunech v pojetí džihádu v naší současnosti.

Kromě rozšíření, doplnění a aktualizace dosavadního textu je druhé vydání Džihádu obohaceno o plnohodnotný vědecký poznámkový aparát a nejnovější bibliografické údaje k pojetí politiky v sou-

dobém islámu i k džihádu samému, neboť v tom směru bylo za posledních dvanáct let napsáno leccos nového a hodnotného. Poznámkový aparát jsem pojal nejen jako sled odkazů na prameny, články a monografie, z nichž jsem čerpal, ale především jako možnost vtělit do něj poznámky výkladového rázu či glosy — tedy dále doplnit, konkretizovat nebo precizovat hlavní text. Nakladatelství Atlantis totiž sdílelo mou domněnku, že do současných mnohotvarých a někdy jen těžko přehledných procesů v islámském světě, včetně chování a politické kultury dnes již početných muslimských komunit v Evropě, lze získat vhled pouze tím, že publikace poskytne zájemci co nejširší spektrum kontextuálních informací, a nabídne mu tak možnosti k širšímu studiu souvislostí jdoucích za rámeček jedné knihy.

Ačkoliv se zdá, že se džihád v posledních dvou desetiletích stal naprosto inflačním a obsahově vyčpělým termínem, za který se účelově skrývá kdejaký politik a kdejaká záškodnická organizace, snažíce se oslovit alespoň část veřejnosti a dodat svému počínání na legitimitě, není pochyb o tom, že příběh o historických, náboženských a právních souvislostech daného termínu, který nabízí tato kniha, by mohl přispět k věcnému sledování islámského kulturního prostoru každému, kdo jej tímto způsobem sledovat chce.

Poznámka k transkripci: Transkripce poměrně značného množství cizích slov zůstala stejná jako v prvním vydání s tím, že zde vysvětlím, jaký klíč jsem k přepisu zvolil. Autor i redakce textu se museli vyrovnat se skutečností, že se v jedné knize objevuje množství osobních jmen, náboženských pojmů, názvů organizací, hnutí a toponym z jazykově zcela odlišných oblastí — arabské, perské, turecké či urdské. Někteří nakladatelé nebo redaktori se v této souvislosti domnívají, že v publikacích podobného typu by odborníci (orientalisté, historikové) měli mít k transkripci jednotný přístup nebo sdílet závaznou českou normu. Něco takového ovšem není možné, a to z následujících důvodů: Většina jazyků, jimiž se hovoří v islámských zemích, má jednak vlastní, převážně hláskové písmo, jednak specifické souhlásky (konsonanty), které evropské jazyky psané latinkou nebo azbukou (cyrilicí) nemají. Navíc tyto „islámské“ jazyky mnohdy mají dlouhé samohlásky (á, í), což celá řada evropských jazyků není schopna vyjádřit samostatným grafémem a musí si pomáhat transliteračními znaménky. Z různorodosti fonetické výbavy „islámských“ jazyků, psaných vlastním hláskovým písmem,

tedy vyplývá, že jejich zápis do latinky (cyrilice) se nutně musí lišit podle toho kterého evropského jazyka, neboť i jejich fonetická výbava je různorodá a různě způsobitelná fonetiku „islámských“ jazyků absorbovat.

V případě češtiny nelze sdělovacím prostředkům, které jsou většinou tvůrci jazykové normy, nařídit závaznou a korektní transkripci (viz např. žalostný přepis al-Kajdá, oproti korektnějšímu al-Ká'ida). U vědomí toho, že čeština (na rozdíl od angličtiny, němčiny, ale i polštiny) má větší škálu fonémů a jim odpovídajících grafémů (č, ž, ň) a má vzácnou možnost vyznačit prolongaci vokálů (á, í, ú), zvolil jsem jednoduchý způsob přepisu tak, aby byl čtenářsky co nejstravitelnější: U jazyků, které se nepíší latinkou (arabština, perština, urdština, osmanská turečtina, pašunština apod.), byl v základním textu použit fonetický přepis tak, aby co nejvěrněji odrážel skutečnou výslovnost (džihád, farída, hukúma). Všechny specifické fonémy v semitské arabštině (hlásky emfatické, interdentalní, hrtaňové či laryngální — hlasívkové), které se pouze ve vědecké, lingvistické transkripci nahrazují určitým závazným „umělým“ grafémem latinky nebo pomocnými znaménky, se zde přepisují grafémem, který je dané hlásce nejbližší a pro českého čtenáře snadno vyslovitelný (ghazwa, hadís). Laryngální hlásky „ajn“ a tzv. „hamza“ (česky ráz) se zde graficky vyznačují jedním typem apostrofu, a to pouze uprostřed slova, kde je čtenář může alespoň trochu funkčně vyslovit (šarí'a, ší'a, Dža'far — vysloví se jako lidové záporné ne'e). Tyto grafémy s apostrofem uprostřed vyznačují i u indoevropské perštiny a urdštiny, a sice ve slovech, která ortograficky pocházejí z arabštiny, ačkoli ani Peršané, ani etnika na území Pákistánu hlasívkovou hlásku „ajn“ nevyslovují. Složená arabsko-muslimská jména se zapisují integrovaně (Saláhuddín — nikoli Saláh ad-Dín, Abdulwahháb — nikoli Abd al-Wahháb). U názvů a jmen v češtině zdomácnělých je zvolena česká forma (Damašek — nikoli Dimašq aš-Ša'm, Alžír — nikoli al-Džazá'ir). U turečtiny, která se v osmanské době psala arabským písmem, jsem jména osob (politiků, myslitelů) působících zhruba do vzniku Turecké republiky přepsal v „arabizované“ variantě (Muhammad Alí — nikoli Mehmet Ali). V případě arabských, případně perských názvů politických stran a hnutí, stejně jako názvů knih a článků v textu, poznámkovém aparátu a bibliografii, jsem pro lepší orientaci čtenáře zvolil na začátku názvu velké písmeno, ačkoli arabské písmo malá a velká písmena nerozlišuje.

M. M., červen 2009

MILOŠ MENDEL

DŽIHÁD

ISLÁMSKÉ KONCEPCE

ŠÍŘENÍ VÍRY

---

*Na prvním vydání knihy se podílely
Kontinenty, Sdružení pro spolupráci
se zeměmi Afriky, Asie a Latinské Ameriky*

Typografie Vladimír Nárožník
Rejstřík sestavil Miloš Mendel
Vydalo nakladatelství Atlantis
v Brně roku 2010
jako svou 301. publikaci
Sazbu písmem Century Schoolbook
připravil Vladimír Ludva
Vytiskla tiskárna Reprocentrum, a. s.
v Blansku, Bezručova 29
Počet stran 356
Tematická skupina 02
Vydání druhé, rozšířené

Knihy objednejte u svého knihkupce
nebo na adrese
ATLANTIS, spol. s r. o.
PS 374
602 00 Brno
e-mail: atlantis-brno@volny.cz
www.atlantis-brno.cz